

FRANKENŠTEINAS

arba

Šiuolaikinis

baltos lankos

Prometėjas

MARY SHELLEY

Mary Shelley

Frankenšteinas,
arba
Šiuolaikinis
Prometėjas

romanas

Iš anglų kalbos vertė Irena Aleksaitė

baltos lankos

IV skyrius

Nuo tos dienos gamtos mokslai, ypač chemija, tikra to žodžio prasme tapo vieninteliu mano užsiėmimu. Su įkarščiu skaičiau darbus, genialius ir kupinus gilių minčių, kuriuos šiuolaikiniai tyrinėtojai buvo parašę ta tema. Lankiau paskaitas ir bendravau su universiteto profesoriais. Teko pripažinti, kad net ponas Krempas turėjo daug sveiko proto ir gilių žinių, kurios, sugretinus su jo atstumiančia fizionomija ir prastomis manieromis, vis tiek neprarasdavo savo vertės. Ponas Valdmanas tapo man tikru draugu. Jo subtilus mąstymas neturėjo nė lašelio dogmatiško, savo žinias jis perduodavo suprantamai, nuoširdžiai ir geranoriškai, be šešėlio pedantiškumo. Labai sumaniai jis sugebėjo ištiesinti man vingiuotus pažinimo kelius, sudėtingiausias tyrinėjimų problemas išdėstė taip, kad jos atrodė labai aiškios ir paprastos. Iš pradžių mano uolumas buvo nepastovus, svyravo tarp potvynio ir atoslūgio, tarp noro ir nenoro studijuoti tą nelengvą discipliną, tačiau kuo toliau pažengdavau, tuo tasai uolumas didėjo; netrukus aš taip užsidegiau, kad dažnai pasitaikydavo, jog jau ir žvaigždės nublankdavo rausvėjančiame danguje, o aš vis dar triūsdavau savo laboratorijoje.

Nesunku suprasti, kad taip uoliai dirbdamas sparčiai stūmiausi pirmyn. Studentai negalėjo atsistebėti mano įkarščiu, o mokytojai – rezultatais. Profesorius Krempas ne sykį

gudriai šypsodamasis paklausdavo manęs, kaip laikosi Cornelius Agrippa, o ponas Valdmanas tirpte tirpo iš džiaugsmo dėl mano pasiekimų. Taip praėjo dveji metai. Per tą laiką nė sykiu nebuva nuvažiuavęs į Ženevą, visą savo sielą sudėjau į tyrinėjimus karštai vildamasis, kad padarysiu kokių nors svarbių atradimų. Niekas nesupras tos viliojančios pažinimo pagundos, jei pats nėra jos patyręs. Kitose mokslo srityse gali nueiti tik tiek, kiek prieš tave nuėjo kiti – ir viskas, nes nieko daugiau sužinoti neįmanoma. Tačiau moksliniuose tyrinėjimuose niekuomet nepritrūks medžiagos naujiems, nepaprastiems atradimams. Vidutiniškai nuovokus protas, susikaupęs ties viena kokia nors tyrinėjimo problema, neabejotinai pasieks didelių laimėjimų. O aš, nenuilstamai eidamas vienu keliu ir domėdamasis vien tik juo, taip greitai stūmiausi pirmyn, kad po dvejų metų man pavyko patobulinti cheminių bandymų prietaisus, ir tuo universitete užsitarnavau didelę pagarbą bei susižavėjimą. Pasiekęs tokių rezultatų ir būdamas puikiai susipažinęs su gamtos mokslų teorija bei praktika, kurias dėstė bet kuris Ingolštato profesorius, pasiekiau tokį lygį, kad tolesnis mokymasis šiame mieste nebegalėjo duoti man jokios naudos. Todėl nusprendžiau grįžti namo, į gimtąjį miestą pas artimuosius, bet atsitiko vienas dalykas, dėl kurio užtrukau Ingolštate.

Vienas iš labiausiai mano dėmesį traukusių dalykų buvo žmogaus kūno sandara, ir ne vien žmogaus, bet kurios gyvos būtybės apskritai. „Iš kur, – dažnai klausdavau savęs, – atsiranda gyvybė, kaip ji prasideda?“ Tai buvo drąsus klausimas, nes nuo senų senovės ši problema buvo laikoma neįspėjama mįsle. Tačiau mes taip dažnai stovime ant mįslės įminimo slenksčio ir tik drąsos trūkumas ar nerūpestingumas sulaiko nuo lemiamo žingsnio! Apsvarstęs šias aplinkybes, nusprendžiau

atsidėti toms gamtos mokslų šakoms, kurios yra susijusios su fiziologija. Puikiai suvokiau, kad jei neapims koks nors nematytas entuziazmas, mano triūsas šioje srityje bus itin varginantis ir beveik nepakeliamas. Kad ištirtum gyvybės priežastis, pirmiausia reikia ištirti mirtį. Aš nuodugniai išstudijavau anatomiją, bet man to nepakako. Dar reikėjo išanalizuoti žmogaus kūno natūralaus irimo ir gedimo procesą. Tėvas labai rūpinosi, kad vaikystėje ir vėliau jokie antgamtiniai siaubai neįspaustų mano sąmonėje nepageidaujamo ženklų. Nepamenu, kad kada nors būčiau drebėjęs iš baimės, klausydamas prietaringų pasakojimų, arba bijojęs atgailaujančių dvasių. Tamsa mano vaizduotei nedarė jokie įspūdžio. Kapinės man buvo vieta, kur užkasami netekę gyvybės kūnai, kurie vakar buvo grožio ir gyvybės buveinė, o šiandien tapo kirminų maistu. Dabar man teko tirti to irimo priežastis ir eigą, todėl turėjau išstis dienas ir naktis praleisti kapinių rūsiuose ir lavoninėse. Teko dirbti tai, kas visuomet žeidavo subtiliuosius žmogaus jausmus. Turėjau matyti, kaip tasai nuostabiausias gamtos kūrinys dabar guli išniekintas, sudarkytas bjauraus irimo. Mačiau, kaip mirties puvėsiai godžiai naikina tai, kas dar taip neseniai buvo gyvybės žiedas. Mačiau, kaip šlykštūs kirminai ryja tobulai veikiančias akies ir smegenų skaidulas. Ir vis labiau gilinausi, vis intensyviau mąščiau, tirdamas kiekvieną menkiausią grandelę toje sudėtingoje priežasčių grandinėje, vedančioje iš gyvybės į mirtį ir iš mirties į gyvybę, kol staiga juodžiausiose tamsybėse švystelėjo spindulys – spindulys toks akinantis ir stebuklingas, bet podraug toks paprastas, kad nuo galimybių platumo, kurį jis simbolizavo, man apsvaigo galva, ir kartu neapsakomai stebėjau tų, jog iš šitiekos genijų, dariusių tokius pat tyrimus, niekas nepadarė to nepaprasto atradimo, tik aš.

Atmink, viskas, ką čia tau pasakoju, nėra kažkokio bepročio kliedesiai. Tai, kad saulė šviečia danguje, nėra tikresnis ir teisingesnis dalykas už tai, ką tau aiškinu. Nesiginčiju, tą paslaptį įminiau veikiausiai per kažkokį stebuklą, tačiau, nepaisant to, atskiros atliktų tyrimų fazės kuo aiškiausiai rodo, kad atradimo galimybė buvo visai reali. Po milžiniškų pastangų ir daugybės dienų bei naktų nepakeliamo triūso man pavyko nustatyti, kodėl atsiranda gyvybė ir kodėl ji egzistuoja; ak, dar daugiau, pats išmokau įkvėpti gyvybę negyvai medžiagai.

Stačiai apstulbau, iki galo suvokęs tą nepaprastą faktą, bet tučtuojau apstulbimas užleido vietą didžiausiam, džiaugsmingiausiam susižavėjimui. Nors visą savo laiką skyriau darbui, visiškai netausodamas savęs, nemaniau, kad taip greitai pasieksiu savo svajonių viršūnę – tai ir buvo man didžiausia atmoka už triūšą. Atradimas buvo toks didis ir imponuojantis, kad ištrynė iš atminties visas pakopas, kuriomis užlipau iki jo; dabar jau viso to neprisiminiau, mačiau tik rezultatą. Tai, kas nuo pasaulio sukūrimo buvo atkaklių bandymų objektas ir išsvajotas didžiausių protų tikslas, dabar buvo mano rankose. Ši paslaptis, be abejo, neatsivėrė prieš mane pati savaime, lyg stebuklą šalyje, atsivėrė tik todėl, kad įgijau žinių, kurios, žinoma, nepašnibždėjo man iš karto išbaigto atsakymo, tačiau nužymėjo bandymų kryptį, kuria eidamas gali pasiekti savo tikslą. Buvau panašus į tą arabą, kuris, palaidotas su mirusiaisiais, rado išėjimą į gyvųjų pasaulį, nors vedė jį toli priešaky mirksinti ir iš pažiūros bevertė švieselė.

Iš tavo sužibusių akių, iš nuostabos ir vilties, sklindančios iš jų, matau, kad tikiesi, jog pasakysiu tau paslaptį, kurią įminiau. Tačiau to nebus. Kantriai išklausk mano pasakojimą iki galo – ir tuomet lengvai suprasi, kodėl esu nusprendęs tylėti.

Nenoriu, kad, pagautas tokio paties įkarščio kaip aš kadaise, bereikalingai pasiduotum pagundai ir neišvengiamai patirtum krachą. Pasimokyk iš manęs – jei ne iš mano žodžių, tai iš mano gyvenimo, paklausk, kokius pavojus atneša įgytos žinios ir kiek daug laimingesnis yra tasai, kuriam gimtasis miestas atstoja visą pasaulį, negu tas, kuris stengiasi tapti didesnis, nei leidžia jo įgimti gabumai.

Įgijęs tokias pribloškiančias žinias ir galią, ilgai dvejojau, negalėdamas apsispręsti, kaip jas panaudoti. Tikrai galėjau suteikti gyvybę, tačiau tam reikėjo turėti atitinkamą medžiagą, o paruošti kūną – su visa jo sudėtinga audinių, raumenų ir kraujagyslių sistema – buvo neapsakomai sunkus, stačiai neįveikiamas darbas. Iš pradžių niekaip negalėjau nuspręsti, ar pasiryžti ir iš karto sukurti žmogaus pavidalo būtybę, ar pradžiai išbandyti su koku nors paprastesniu organizmu. Tačiau sėkmės įkaitinta vaizduotė nenorėjo matyti jokių apribojimų, atkakliai man šnibždėdama, kad sugebėsiu suteikti gyvybę tokiai sudėtingai ir nuostabiai būtybei kaip žmogus. Medžiagų, kurios tuo metu buvo mano žinioje, būtų vos ne vos užtekę įgyvendinti tam itin sudėtingam sumanymui. Nepaisydamas visko, neabejojau, kad galų gale mano triūsas apsilauks sėkme. Pasiruošiau iš anksto, kad mane gali ištikti įvairios nesėkmės – o ką, jei visi mano apskaičiavimai ir metodai pasirodys esą klaidingi ir mano darbas netobulus? Bet pasvarstęs, kad mokslas ir mechanika kiekvieną dieną žengia vis pirmyn, mažų mažiausiai galėjau viltis, kad dabartiniai mano bandymai taps kitų tyrinėtojų sėkmės pagrindu. Taip pat nebūčiau sutikęs ir su argumentu, kad mano planas yra nepraktiškas tik todėl, kad užsibrėžta užduotis pernelyg didelė ir sudėtinga.